

Міністерство освіти і науки України
Загальноуніверситетська кафедра світової літератури
та культури імені проф. О. Мішукова
Херсонського державного університету
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
Інститут неofilології Поморської Академії у Слупську
Академічний ліцей імені О.В. Мішукова
при ХДУ Херсонської міської ради

100 *Років*
ХЕРСОНЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ
УНІВЕРСИТЕТУ

Міжнародна наукова конференція

МІФ У ХУДОЖНІЙ СВІДОМОСТІ ТА КУЛЬТУРІ ХХ СТ.

*II Мішуковські
читання*

13-14 жовтня 2017 року

ЗМІСТ

НАПРЯМ 1. «МІФОЛОГІЗАЦІЯ», «РЕМІФОЛОГІЗАЦІЯ», «ДЕМІФОЛОГІЗАЦІЯ», «НЕОМІФОЛОГІЗАЦІЯ»: ПОЛІВАРІАНТНІСТЬ СУЧАСНИХ ДЕФІНІЦІЙ

Корниенко О.А.

Классификация мифопоэтических моделей и критерии их вычленения: теоретический аспект 6

НАПРЯМ 2. СТРАТЕГІЇ МІФОТВОРЧОСТІ: ВІД МОДЕРНУ ДО ПОСТМОДЕРНУ

Абабина Н.В.

Мифопоэтическое мышление на рубеже веков: А.И. Куприн 11

Алатея М.М.

Религия как возможный миф в рассказе Грэма Грина «Последнее слово» 16

Бокшань Г.І.

Міфосемантика імені в художній прозі Галини Пагутяк 19

Бородіца С.В.

Міфопоетика у філософській ліриці Миколи Воробйова 23

Загороднюк В.С.

Художнє моделювання космології в творчості Богдана-Ігоря Антонича 28

Кеба О.В.

Міфологічний інтертекст у романі Філіпа Рота «Людське тавро» 31

Мітракова О.О.

Міф та реальність у творах Джона Фаулза «Маг», Ганса Еріха Носсака «Орфей і...» та Івана Давидкова «Човен Харона» 35

Міхільов О.Д., Короткова О.А.

Гуманізуюча функція міфу та символіки в творчості Милорада Павича 37

Морева Т.Ю.

Восковые персоны в русской литературе первых десятилетий XX века 41

Невярович Н.Ю.

Гротескные проекции социального мифа в «Сказках дедушки Володи» В. Войновича 47

Онопріснко А.Д.

Міфологема смерті у ліриці Ф. Сологуба 54

Санжарова Г.Ф., Санжаров В.А.

Позднесредневековая политическая мифология во Франции: владыка и его держава 60

Скуратко Т.М.

Міфологічні образи в ліро-епосі І. Драча 65

Бородіца С.В.,
*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теорії і методики української та світової літератури
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка*

МІФОПОЕТИКА У ФІЛОСОФСЬКІЙ ЛІРИЦІ МИКОЛИ ВОРОБІЙОВА

Микола Воробійов – «феноменальний» митець українського письменства другої половини ХХ століття, у творчості якого «відчуття світла і суті речей дозволяє сягати таких немислимих натурфілософських глибин, яких вся інша пребагата європейська поезія ХХ ст. просто не знає» [3, с. 9]. Експресивна метафоричність, ускладнена асоціативність, «радикальна суб'єктивізація», де-струкція змісту і форми, ламання стандартів і норм, актуалізація давньоукраїнської поетичної традиції, символічність художніх деталей і образів дозволяють, услід за Л. Таран, влучно назвати його «українським герметиком» у контексті Київської поетичної школи [6, с. 28].

Художній доробок представників Київської школи, до поетичної «квадриги» якої, на думку В. Моренця, разом із В. Голобородьком, В. Кордуном та М. Григорівим належить і М. Воробійов, має багату міфологічну традицію. Їхнє міфопоетичне мислення є органічною складовою авторського світосприйняття та художнього методу, за допомогою якого глибинний смисл поезії реципієнт ніколи цілком не осягне. Інтелектуалізм, інтертекстуальність і філософічність творчого спадку митців Київської поетичної школи засвідчує «автомність» і «самодостатність» їхньої поетики. Сам М. Воробійов так характеризує це оригінальне літературне утворення:

«Київська школа» далекого 68-го –
то серед спеки малий клаптик лісу
що став видимим цікавим і небезпечним [2, с. 160].

В. Кордун у розвідці «Київська школа поезії – що це таке?» (1997) наголошував на тому, що «елементи теургії превалювали над чисто літературним письмом, не відображення, не відтворення, а творення..., повернення до найпервісніших елементів і структур української міфологічної свідомості» [4, с. 8].

Майстерні «спроби трансформації давнього міфологічного мислення в образах новітньої поезії» (В. Кордун) демонструє М. Воробйов у поетичних збірках «Місяць шипшини», «Ожина обрію», «Прогулянка одинцем», «Верховний голос», «Слуга півонії», «Оманливий оркестр», «Без кори», «Скринька з прикрасами» та ін. У них міфологізм є головним естетичним принципом, який реалізується на різних рівнях тексту: жанрово-стильовому, образному, мовному та ін. Водночас він завжди закорінений в основах національного буття:

Давно розбилося яйце-райце
сьогоднішнє сонце нітрохи не вчорашнє
велика радість нетривка –
з натуги й водограй темніє... [2, с. 147].

Фольклорність поезії митця органічна та глибинна, бо є невід'ємною ознакою його поетичного світогляду. Завдяки їй, з одного, боку, образи-символи не втрачають життєвої достовірності, а з іншого, – модерно, часто контрверсійно конструюються повсякденні реалії сучасного світу. У цьому контексті орнаментальність та симетрію трактуємо як авторський спосіб осмислення і моделювання макро– і мікросвітів. Тому у своїх поетичних текстах письменник цілеспрямовано або інтуїтивно оперує поняттями таємничості, фантастичності, замаскованості, пізнаючи часові зсуви, локальні топоси, душевний (настрєвий) та емоційно-чуттєвий стани ліричного героя на межі свідомості-підсвідомості. М. Дмитренко у післямові до збірки «Без кори» зазначає, що М. Воробйов – «...незбагнений, парадоксальний, спостережливий, неповторний, із багатушою уявою – аж до галюцинацій, що межують із молитвою абсурду» [1, с. 626]. Особливості поетичних «конфігурацій» художнього абсурду М. Воробйова обґрунтовує В. Моренець, пояснюючи їх опозицією деміурга до соціуму та уніфікації в ньому. Звідси – практично відсутній у його поезії колективний естетичний досвід, примхливі «сліпучі спалахи» авторської уяви в «розкоші самовиявлення», «упоїння новим, нечуванним, перворожденним» [3, с. 7-8].

Оригінальна філософія М. Воробйова ґрунтується, по-перше, на українській народній мудрості, по-друге, – на натурфілософії, гуманізмі і кордоцентризмі Г. Сковороди:

Жити це значить бути іншим ніж ти є [2, с. 85],
або:

Якщо вдивлятися у себе,
то можна стати світом... [1, с. 334].

Так, інтровертний простір серця в поезії М. Воробйова охоплює роздуми ліричного персонажа в аксіологічній площині та його сновидіння:

Спочатку я думав стати твариною
потім тварюкою
потім звіром
потім демоном

потім чистим духом що ніби труба у просторі
але поки я думав то заснув [2, с. 92].

Символічні образи духовного занепаду, морального падіння, особистісної деградації заступаються ідеєю самодостатності та гармонійної цілісності. Сон увиразнює характеристику ліричного героя, оприявнюючи широкий спектр символічних значень: сон-проспекція актуалізує життєвий вибір персонажа, який прагне самоідентифікуватися у складному світі. Екзистенційні проблеми самотності особистості, її внутрішньої свободи звучать у верлібрах, верлібрах-мініатюрах, віршах у прозі, які прочитуються як фрагменти настроїв і переживань автора:

В парку лава порожня навпроти порожньої, біла стіна
навпроти білої. Вікон немає. Обличчя обхопив руками [2, с. 45]

чи:

Бути...

Це створювати нову реальність.

Це знову бути самотнім [1, с. 153].

Процес читання філософської лірики М. Воробйова, безперечно, вимагає певних інтелектуальних зусиль реципієнта, тому що він потрапляє в автономну структуру його поезій, які творяться саме за авторськими, йому невідомими законами. Стрижневі метафори, асоціативні ланцюжки, міфоалюзії, абстрактні образи, межова символіка радикально суб'єктивізують текст, як правило, модифікуючи в індивідуальних образах глибинні національні архетипи (вода, вогонь, дім, небо, зоря, квітка, дерево, степ, вир, криниця та ін.):

Тиша – то я і є, але в тиші лишаюсь ще більше самотнім.

Хочеш чи ні, але треба на гору сходити, де довго не втриматись.

Мудрість лише констатує, а не розв'язує. Розв'язку не існує.

Метелик долітає до хмари листя, що тріпоче.

Не видно метелика, що тріпоче... у хмарі листя.

Щоб об'єднатись із простором, треба заповнити його собою.

Нести світло – то тільки вносити знак дії,

а все лишається, як і було, бо давно освітлене.

Трагедія людини в тому, що вона може бути людиною [2, с. 68].

Міфотворчість поета здійснюється через інтерпретацію і трансформацію традиційних міфологічних сюжетів та образів (Персона, Тінь, Мудрий старець, Прометей, Ікар, Божий храм, меандр, райський птах, лабіринт), творення авторського міфу (будівничий храмів, верховний голос, посланець у різних іпостасях, дім метелика), міфологічну стилізацію, коли автор лише імітує стиль міфу, який виконує декоративну функцію (сяйво моху, золотий саркофаг, місто інків, сіль життя). Таким чином, ми мислимо міфопоетику М. Воробйова як «творчу форму упорядкування дійсності й освоєння культурних епох» (О. Корнієнко) і, вужче, як поетичний прийом творчого моделювання дійсності, що ґрунтується на «переорганізації міфу за законами поетичної творчості» (О. Киченко).

Міфоцентричні твори (за О. Козловим) митця містять складну міфопоетичну модель світу, в основі якої – словесно-знакова система образів-символів:

«брама», «вода», «двері», «камінь», «корінь», «стіна», «прірва» та ін. Наприклад: «Зайшов у луги, сповільнив ходу. Поплентався абияк, ловлячи погляди півників, смолок і призабутих мною квітів. Тут гуляв вітер. Я йшов і придивлявся. Камінь вигулькнув зненацька. Я уляк перед ним на коліна і заплакав. Руками обхопив теплу голову холодного каменя і знов заплакав. Знесилившись я заснув. Дві постаті стояли віддалік. Сниться чи нениться?.. Я боявся помилитися і не розплющув очей... [2, с. 86]. Драматизм екзистенційного монологу посилюється авторською трансформацією засадничих бінарних опозицій життя – смерть, свобода – неволя, дитинство – старість, які розкриваються через образ каменя – символічної «статуї Свободи», «що стояла у нас на городі». Його свобода, на думку автора, – у закоріненні у рідний ґрунт, у батьківщину, у сакральний простір, у вічність. Тому поезії М. Воробйова життєствердні, сенсовизначальні: відкритість, гармонійність, духовність освітлюються золотою та срібною барвами – кольорами сонця та зір як символами неба і щастя: «золотиста сурма», «у золоті свого життя», «вихрять золотопер / понад проваллям / золотих дерев...», «золото часу», «бджіл золотаві цятки», «у золоті дерево спить»; «первісне срібло», «із ночі п'є срібло кінь», «посріблене – / то це після дощу», «сон сріблястий на все поле», «Хіба срібло без голосу? / Хіба вітер без золота?» та ін.

Як зауважує В. Моренець, письменник «інвентаризував світ» за принципом первісності й неодмінності» [5, с. 43]. Так, М. Воробйов творчо модернізує космогонічні та есхатологічні міфи, наповнюючи їх національними образами. Йдучи за традиційною матрицею космогонічного міфу, письменник стверджує: «Космос – це безкінечний шлюб» [2, с. 110], але водночас цей відкритий для можливостей і потенцій простір він населяє етнообразним ландшафтом і духовною атмосферою України:

У білому світі
біла долина
яблуня з яблуком
у вершині
жінка сорочку
над річкою шиє
від білого полотна
дні відтина (зі збірки «Місяць шипшини»).

Пізнаючи амбівалентну сутність буття, М. Воробйов наголошує на необхідності певної жертви, що забезпечить видозміну, оновлення – ініціацію-відродження, духовне очищення:

Щоб потім колись прийшла на землю благодать
треба щоб спочатку земля спустіла [2, с. 160].

Таким чином, автор за допомогою танатологічних мотивів й есхатологічних образів («розбиті ілюзії», «очікуване завтра як загроза», «міриади смертей наших Я», «замкнена брама ночі», «темна могила» та ін.) презентує авторську історіософську концепцію:

Історія України – це історія вирваних сторінок
а чорнозем – це пастка нашого духу

чорнозем і пісок:

пастка і дух... [2, с. 132].

М. Воробйов-живописець активно залучає колір (чорний, жовтий, червоний) до творення авторських метафор, архетипної трансформації, психоаналітичної інтерпретації особистості ліричного героя. У нього світ – різнобарвний, а отже, мінливий, багатогранний, незамкнений, зовнішньо-внутрішньо дуальний:

Широке – синє

вузьке – червоне

високе – біле

низьке – зелене

тільки море мовчить

це мабуть велике мовчання

нестримне мовчання шумить... [2, с. 159].

Отже, «чорторійський блукалець, доглядач фіалок і води, хранитель променів і ожини» [3, с. 9] М. Воробйов актуалізував міфологічний фактор в українській літературі другої половини ХХ – початку ХХІ ст. Рефлексивність, алюзійність, міжмистецький синтез, метафоричність, символічність, міфологізм визначають особливості естетичної парадигми поета і загалом митців Київської поетичної школи, яка «спромоглась на найпотужнішу пропозицію і найпослідовніший творчий чин» (В. Моренець) у сучасному українському літературному дискурсі.

Література

1. Воробйов М. Без кори. Вибране / М. Воробйов. – К.: Видавець Микола Дмитренко, 2007. – 632 с.
2. Воробйов М. Оманливий оркестр (Конфігурації): поезії, щоденникові записи / М. Воробйов. – К.: Вид. центр «Просвіта», 2006. – 192 с.
3. Воробйов М. Суга півонії: поезії / М. Воробйов. – К.: Вид. центр «Просвіта», 2003. – 344 с.
4. Кордун В. Київська школа поезії – що це таке? / В. Кордун // Світо-вид. – 1997. – № 1-2 (26-27). – С. 7-20.
5. Моренець В. Міфологічна течія в українській поезії другої пол. ХХ ст. / В. Моренець // Слово і час. – 2002. – № 9. – С. 43-51.
6. Таран Л. «Тихо слав, тихо влада...» / Л. Таран // Слово і час. – 1997. – № 1-2. – С. 28-32.